

## Лекція 13. Економічна ефективність зовнішньоекономічної діяльності

### План лекції:

1. Сутність та принципи оцінювання ефективності ЗЕД.
2. Оцінка ефективності ЗЕД на національному рівні (макрорівень).
3. Економічна ефективність ЗЕД на рівні підприємства (мікрорівень).
4. Валютна ефективність експортних та імпорتنих операцій.
5. Оцінювання ефективності інвестиційних проектів та спільних підприємств.
6. Трансакційні витрати та їх вплив на результативність ЗЕД.
7. Шляхи підвищення економічної ефективності міжнародної діяльності.

### 1. Сутність та принципи оцінювання ефективності ЗЕД

**Економічна ефективність ЗЕД** — це категорія, що відображає співвідношення між отриманим економічним результатом (ефектом) та витратами ресурсів, необхідними для його досягнення. У системі міжнародного бізнесу ефективність розглядається як складова ширшої категорії — **суспільної ефективності**.

Для об'єктивного аналізу важливо розрізняти два поняття:

- **Економічний ефект:** Абсолютна величина, що розраховується як різниця між результатами (доходами) та витратами у грошовому вимірі.
- **Економічна ефективність:** Відносна величина (відсоток або коефіцієнт), що визначається як відношення результату до витрат.

### Принципи аналізу ефективності ЗЕД:

1. **Повнота обліку:** Необхідно враховувати всі складові витрат (матеріальні, трудові, фінансові) та результатів.
2. **Порівнянність:** Результати мають зіставлятися з базовим варіантом (попереднім періодом, планом або показниками конкурентів).
3. **Приведення у часі:** Оскільки ЗЕД часто має довгостроковий характер, витрати і доходи різних періодів приводяться до одного моменту часу за допомогою дисконтування.

4. **Комплексність:** Аналіз має охоплювати інституційні, комерційні, технічні, фінансові, соціальні та екологічні аспекти.

## 2. Оцінка ефективності ЗЕД на національному рівні (макрорівень)

На рівні держави критерієм ефективності є **зростання національного доходу** за рахунок участі у міжнародному поділі праці. Держава оцінює як соціальну ефективність (рівень життя, насиченість ринку), так і економічну (збалансованість бюджету та валютних надходжень).

### Ключові показники макрорівня:

- **Експортна квота:** Відношення обсягу експорту до ВВП.
- **Імпортна квота:** Відношення обсягу імпорту до ВВП.
- **Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту:** Відношення суми експорту та імпорту до ВВП.
- **Індекс «умов торгівлі»:** Співвідношення індексів середніх цін експорту та імпорту. Якщо індекс менше 1, умови вважаються несприятливими.
- **Зовнішньоторговельне сальдо:** Різниця між вартістю експорту та імпорту (активне — при перевищенні експорту, пасивне — при дефіциті).

## 3. Економічна ефективність ЗЕД на рівні підприємства (мікрорівень)

Для підприємства головним критерієм ефективності є **прибуток**. Аналіз на цьому рівні дозволяє обґрунтувати доцільність виходу на конкретні ринки та вибір партнерів.

### Основні показники мікрорівня:

1. **Ефективність експорту:** Відношення гривневих надходжень від експорту (чистого виторгу) до повних витрат на експорт. Якщо показник  $> 1$ , експорт вигідніший за внутрішню реалізацію.
2. **Рентабельність експорту:** Відсоткові відношення прибутку від експорту до собівартості продукції. Показує суму доходу на кожну витрачену гривню.
3. **Економічний ефект експорту:** Різниця між виторгом у національній валюті та повними витратами підприємства на виробництво та реалізацію.

**4. Економічна ефективність імпорту:** Відношення вартості імпортової продукції на внутрішньому ринку до витрат на її придбання. Для товарів народного споживання імпорт ефективний, якщо цей показник  $> 100\%$ .

#### **4. Валютна ефективність експортних та імпорتنних операцій**

Показник валютної ефективності характеризує купівельну спроможність валюти та доцільність операції відносно валютного курсу.

- **Валютна ефективність експорту ():** Розраховується як відношення валютного виторгу (у гривневому еквіваленті за офіційним курсом) до витрат на виробництво та реалізацію.

- **Валютна ефективність імпорту ():** Відношення вартості товару на внутрішньому ринку до його валютної ціни придбання, перерахованої у гривні.

- **Інтегральний коефіцієнт ():** Добуток коефіцієнтів ефективності експорту та імпорту. Операція вважається ефективною, якщо .

Важливою частиною аналізу є врахування **курсових різниць**, які виникають внаслідок зміни офіційного курсу НБУ між датою відвантаження та датою оплати.

#### **5. Оцінювання ефективності інвестиційних проектів та спільних підприємств**

Для довгострокових проектів використовуються методи динамічної оцінки.

- **Чиста дисконтована вартість (NPV):** Різниця між дисконтованими доходами та витратами за весь життєвий цикл проекту. Проект доцільний, якщо .

- **Внутрішня норма доходу (IRR):** Максимальний відсоток за позиками, який може дозволити собі проект, залишаючись беззбитковим.

- **Ефективність Спільного Підприємства (СП):** Розраховується як сума чистого прибутку та амортизації з урахуванням дисконтних множників, за вирахуванням статутного фонду. Важливим критерієм є **валютна самоокупність** — здатність СП покривати валютні витрати власними валютними надходженнями.

## 6. Трансакційні витрати та їх вплив на результативність ЗЕД

**Трансакційні витрати** — це видатки, пов'язані з організацією угод: пошук інформації, проведення переговорів, юридичне оформлення, контроль виконання контрактів.

У міжнародній діяльності ці витрати вищі через:

- Географічну та часову віддаленість партнерів.
- Необхідність адаптації до іншої ділової культури та законодавства.
- Витрати на митне оформлення та валютний нагляд.

Управління трансакційними витратами спрямоване не на їх механічне скорочення, а на запобігання **неефективним витратам** через правильний вибір каналів збуту та маркетингових стратегій.

## 7. Шляхи підвищення економічної ефективності ЗЕД

Для покращення фінансових результатів підприємства зазвичай впроваджують такі заходи:

1. **Підвищення якості та конкурентоспроможності:** Орієнтація на світові стандарти ISO та інноваційні технології.
2. **Оптимізація логістики:** Використання міжнародних транспортних коридорів та контейнеризація для зниження транспортних витрат.
3. **Гнучке ціноутворення:** Використання системи знижок (бонусних, сезонних, «сконто») для завоювання нових ринків.
4. **Мінімізація ризиків:** Хеджування валютних ризиків, страхування експортних кредитів та використання валютних застережень у контрактах.
5. **Державна підтримка:** Використання податкових пільг, спрощених митних процедур та режимів сприяння ЗЕД.

Економічна ефективність ЗЕД є результатом збалансованого управління ресурсами, мінімізації трансакційних витрат та оперативного реагування на зміни кон'юнктури світового ринку. Тільки комплексне використання всіх інструментів аналізу та стимулювання дозволяє підприємству та державі отримати реальний вигравш від міжнародної торгівлі та інвестицій.